

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput II. De Theatris, & Comoediis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83665](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83665)

CAPUT II.

De Theatris, & Comœdiis.

SUMMARIUM.

1. Propoſitio I. Major luxus in hodiernis, quàm gentilibus theatris.
2. Confirmatur Propoſitio.
3. Probatur Comœdias antiquas præſtantioreſ fuiſſe, quàm modernas.
4. Propoſitio 3. Probatur hiſtriones eſſe iniquos, & infamiâ notandos.

5. Propoſitio 4. Probatur graviter peccare ſpectatoreſ comœdiæ obſcenæ.
6. Probatur, vix poſſibile eſſe, quin tales Comœdiæ non incitent ad voluptateſ.
7. & 8. Solutio objectionum.

POSTEAQUAM noxias Bacchanalium voluptateſ generali oratione perſtrinximus, operæ pretium eſt illaſ expendere, quæ ex Theatrorum frequentia percipiuntur.

1. Propoſitio I. Major interdum apparet luxus & infaniens libido in quibſdam hodiernis Theatris, quàm in iſis, quæ primum in cultum Veneris inſtituere Gentileſ.

Probatur major luxus in hodiernis quàm gentilibus Theatris. **Demonſtr.** I. ex Theatri ſtructurâ. Athenienſeſ non aliud, quàm ligneum erigebant, ut illud tranſactis diebus ſpectaculorum ſtatim diſſolverent: atque hinc apud Heſychium Theatra appellantur *lignea tabulata*. Idem ſervatum eſt Romæ, antequam ſaxeum conſtrueret Q. Galluſ: unde Auſoniuſ de ludo Sapientum inquit:

*Aediliſ olim ſcenam tabulatam dabat.
Subito excitatam, nulla mole ſaxeâ.*

Nuda ut plurimum erant, & ſine tecto; ideoque Chryſoſtomuſ hom. IV. in Eſaiam ait: *Sudant in Theatro, nudo capite ſolis ardorem excipiunt, ut ſiant captivi mortis, & ſcorti mancipia*. Scenæ, quamquam Muræna poſuit elegantiffimam, & argenteam, fuere à principio arborum rami cum frondibus, & corymbis. Serviuſ,

*Illic quas tulerat numeroſa palatia
frondeſ
Simpliciter poſita ſcena ſine arte
fuit.*

2. Confirmatio. Comparâ nunc, Lector, cum hiſ moles Theatricaſ in urbibuſ noſtriſ erectaſ, picturiſ ornataſ, undique cinctâſ, & coopertaſ, & quotanniſ ſcenaſ, & orchestraſ diſpendio maximo renovataſ. II. Ex ſubſelliis, eorumque diſpoſitione. Ex quo enim ſpectatoreſ ſedere cœperunt, cum antiquituſ ſtarent, Atheniſ Senatoribuſ deſtinatuſ fuerat locuſ dictuſ Buleuticuſ, tum cæ-

R. P. Berti Theat. Tom. IV.

teriſ ſervato ordine, ita ut mulierum, & virorum, auctore Ariſtophane in Avibuſ, ſedeſ fuerint ſemper diviſæ. Atque muliereſ & hoſpiteſ ſpectabant circa altum ſedenteſ, in loco ſcilicet Theatrorum remotiſſimo. Romæ pariter ſtabant Senatoreſ in Orchestra priſmiſque ſubſelliis, tum civeſ, & alii diſpoſiti, & à mulieribuſ ſeparati. Quanto ergo ſunt Chriſtianorum Theatra deteſtabiliora veteribuſ, cum in iſtiſ confuſe ſedeant viri ac muliereſ, proci & puellæ, nobileſ ac plebei? III. Ex factâ Actoribuſ Scenicis donatione. Quinque enim denarioſ ſinguliſ tantum diſtributoſ liquet ex Epiſtola Senecæ lxxxI. Cum autem Tiberiuſ munerum corrupiſſet impenſaſ, Marcus Antoniuſ ſtatuit, ut Scenici non niſi quinoſ aureoſ acciperent. Nunc vero Cantoribuſ, & cantantibuſ ſæminiſ, quingentorum ſaltem aureorum munera ſcenica donatione tribuuntur; quæ certum eſt ſubripi ex debita pauperibuſ eleemoſyna. IV. Ex Hiſtrionum ornatu. Tragici quippe prodibant capite gibbero & perſonato, deſerebantque cothurnoſ, veſtemque talarem, Syrmam dictam: de quo ornatu plura lib. I. de Theatro Bulengeruſ. Comicoꝝ vero intorta pallia, exiguoſ amictuſ, chlamideſque deſcribunt Donatuſ, & Muretuſ, exhibentque figuris æneiſ Comœdiæ Terentii Romanis typiſ nuper impreſſæ. At Scenici Actoreſ qualem modo notant vanitateſ, immodetiâ, luxuriâ, obſcenitateſ? V. Ex ſæminiſ, quæ modo cum viriſ theatra conſcendunt: quod nunquam paſſi ſunt Romani, vel Græci, ut ſancta permotuſ indignatione ſcribit n. xvii. de Comœdia doctiſſimuſ Boſſuetiuſ. VI. Ex pretio tandem à ſpectatoreſ oblato. Solon treſ tantum drachmaſ ſolvendaſ decrevit. Scholiaſteſ Ariſtophaniſ, *Speſtavi* (inquit) *duoſ obuloſ ferent*. Ut ſpectarent paupereſ, obuli hi duo viriſ accipiebantur de ærario. Jam vero

yy

ut

ut luxuriose omnia dilapidentur, nummus saltem aureus solvendus est. Quidquid igitur ad Theatrum spectat, undique majorem redolet, quam apud veteres, improbitatem.

3. PROPOSITIO II. Comparatione antiquarum despicendæ magis sunt nonnullæ Comœdiæ recentiores.

Probatur Comœdias antiquas præstantiores fuisse quam hodiernas.

Nihil aliud erat Comœdia vetus, quam hymnus, aut carmen in honorem Divorum, ad cuius exemplum conscripta traditur ab Homero Odyssea: ideoque non male Florentinus Dantes editum à se Etruscum Carmen elegantissimum inscripsit *Divinam Comœdiam*. Huic comœdiæ veteri quis assit incomptas theatricasque fabulas comparare? Fertur primus omnium Aeschylus pro uno histriones tres posuisse: parvus adhuc numerus, & absque feminis; quod sane Comitorum nostrorum multitudini, sexusque discrimini nota est dedecoris, & infamiæ. Adinventâ posthac poemata Dramatica, Tragicum, Comicum, Satyricum, & Mimicum: & Tragœdiam dicitur invenisse Thespis, atque Syracusis excoluisse Epicharmus, Romæ autem Livius Andronicus, omnium primi. Finis quidem horum voluptas, sed non alia quam parit sermo *constans rythmo, harmonia, & numero*, inquit Aristoteles de Arte Poetica capite 6. Nunc voluptatem Scenici excitant verborum improprietate ac turpitudine, impudico Corporis gestu, ornatu vestium immodico, & moribus debacchantium. Liberior quidem sermo in aliis à Tragœdia Carminibus, sed incredibile dictu, verum tamen! honestior Thais, & Bacchis Terentiana, quam Corisca, & Dorinda Guarini. In antiquis Comœdiis etsi aliquando acclamatum; plausum vix expleto opere captabant Actores: eratque id, ut Quintilianus scribit, pars Epilogi. Absolvebatur enim fabula, ut in Truculento Plauti, versu, *Spectatores bene valete, plaudite, exurgite*; aut in Eunuchio, vel Phormione Terentii, his verbis, *Vos valete, & plaudite*; aut consimilibus aliis. Plena nunc omnia strepitu, cachinnatione, risuque soluto. Etiam profano decore expoliata est Comœdia recens: in qua invenies Catastrophen in Protasi, nec distinguere vales motoriam à stataria: nec servatum præceptum Horatii in Arte,

Versibus ornari Tragicis res comica non vult:

imo nec alterum,

Neve minor quinto, neve sit productior, actu.

Doctis itaque ob dramata incompta ac spinosa, sciolis propter plebis cachinnos atque tumultus, cunctisque ob verborum Actorumque licentiam, novæ magis, quam antiquæ Comœdiæ, sunt fugiendæ.

4. PROPOSITIO III. Histriones inverecundi, alique inhonestæ Comœdiæ actores sunt hominum iniquissimi, & infamia notandi.

Probatur

Probatur I. ex VIII. libro Apostolicarum Constit. cap. 32. *Scenicorum si quis accedat vir, sive femina, vel auriga, vel gladiator, vel stadii cursor, vel lanista seu ludorum curator, vel Olympicus, vel Choraules, vel Cirbarista, vel Lyristes, vel saltationem ostentans, bi aut finem faciant, aut rejiciantur.* II. Tertullianus cap. XXII. de Spectaculis, ait: *Etenim ipsi actores, & administratores spectaculorum, quadriganos, Scenicos, Xysticos, Arenarios illos amantissimos, quibus viri animas, feminae, aut illi etiam, corpora sua substernunt, propter quos in ea committunt, quæ reprehendant ex eadem arte, quam magni faciunt, deponunt, imo manifeste damnant ignominia & capitis minutione, arcentes curia, rostris, senatu, equite, cæterisque honoribus omnibus, simul ac ornamentis quibusdam.* III. Augustinus lib. II. de Civit. D. cap. XIIII. in hujus rei confirmationem recitat verba Scipionis apud Tullium de Republica, *Cum artem ludicram, scenamque totam in probro ducerent, genus id hominum non modo bonore civium reliquorum cavere, sed etiam tribu moveri notatione censoria voluerunt.* Excipiebantur tamen ab hac lege Actores Attellanarum, quæ erant fabule severiores ad memoriam revocantes præscam Italicam disciplinam. Quamobrem & nos infectamur tantummodo Comœdias turpes atque inhonestas. IV. D. I. 2. de iis, qui notantur infamia habetur: *Infamia notatur qui artis ludicræ, pronuntiandi quæ causa in scenam prodierit: necnon I. 2. §. ultimo ibi inquit Ulpianus, Qui in scenam prodierit, infamis est.* Legite etiam Cyprianum Epistola 61. Hieronymum in Hilarione, Novellam Justiniani XXII. Genetium ad VI. Præceptum, Natalem Alexandrum lib. IV. in Decalogum Reg. xv. & Christianum Lupum ad Canonem LXII. Trullanum.

5. PROPOSITIO IV. Ingredientes Theatrum, ludicramque scenam spectantes peccant gravissime, nisi Comœdia, quod raro contingit, sit honestissima.

Ratio-

Probatur
graviter pec-
care specta-
tores Co-
mœdiæ ob-
scenæ.

Rationem profert Lactan ius lib. vi. Institut. cap. 20. scribens: *In Scenis nescio an sit corruptela vitiosior; nam Scenica fabulæ de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum, & quo magis sunt eloquentes qui flagitia illa sinxerunt, eo magis sententiarum elegantiam suadent, & facilius inbærent audientium memoriæ versus numerosi & ornati.* Tertullianus pariter citato libro de Spectaculis appellat Theatra *Veneris sacrarium*, & adinventæ scribit *ad stuprum, vagantque licentiam.* Exclamat Cyprianus in Epistola ad Donatum: *Albuc deinde morum quanta labe, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum histrionicis gestibus inquinari!* Tonnant consimili voce Patres reliqui. Nec Patres tantum: etiam Petrarcha dialogo xxx. Bulengerius ipse citato superius libro, & Hæretici atque Catholici uno ore. Extant Canones arcuentes Theatricos à fidelium communione, quod in Spectatorum animis illicitam pariant delectationem, ut V. Synodi, I. Arelatenus, & Apostolicæ Constitutiones paulo supra productæ. Quid plura? Imperatoriæ leges statuunt gravissimam esse causam repudiî, si conjuges viris invitis & prohibentibus interlint *vel Circensibus, vel Theatralibus ludis, vel arenarum spectaculis*, ut liquet ex L. *Consensu*, C. De repudiandis mulieribus.

6. Quod vero vix possit contingere, ut Probatur vix Scenica Opera ad noxias voluptates possibile esse, non præbeant incitamenta; constat primum ex eo, quod nullum careat versu aliquo amatorio, illumque poetæ cantantium affectibus, desinentibus vocibus, & jucundiori sono debeant accommodare, ut de Comœdiis Lulli scribit n. 111. Clarissimus Bossuetius. Ac præterea solent Cantores Scenarum exacti simul cum feminis commorari, ac non semel turpi consuetudine implicati verba quoque, si qua sunt, illibata cantus modulatione, suspiriis, voluptaria compositione, atque indecentia habitus labefactare. Præterea Scenica ipsa matrimonia quid sunt aliud, nisi inditæ concupiscentiæ fomenta spectatoribus oculos in scenam concipientibus? quam concupiscentiam ut Sponsorum connubia frænarent, matrimonia serio peracta sunt instituta, addito postmodum solemni ritu cum Ecclesiæ benedictione. Ad hæc insectantur Scenici aut maritorum zelotypiam, aut aversionem puellarum aut rigidam solitudinem: unde paulatim disponuntur mariti ad morem gerendum uxori, virgines ad obsequendum amatoribus, religiosiores homines

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

ad convictum, atque societatem quamlibet frequentandam. Quid insuper efficiunt Mimici, Satyrici, joculariores, servi, ancillæ, & parafiti scenarum, nisi forte complures docent, quo pacto derideant, mordeant, decipiant, supplantent? Ipsæ denique simulationes, in quibus agendis celebris Comicus Molier indutus personam agroti mortali ac repentino eventu decubuit, ut refert idem Bossuet n. v. nihil sunt aliud, quam inanis ostentationis, & detestandæ hypocrisis documenta. Atque hæc sunt honestissimarum comœdiarum condimenta salubriora. Videtis quo loco habendæ sint reliquæ. Prætermitto Festorum profanationes; compertum est enim Comœdiarum spectatores unam vix horam dare Divino cultui, noctis vero dimidium spectaculis.

Adversus prædicta opponi solet 7. I. quod S. Thomas 2. 2. q. 169. art. 2. Objectiones. doceat officium Histrionum non esse per se illicitum. II. Scenicas Actiones in nullo Evangelici voluminis textu reprehendi. III. Quæ in Scenis aguntur, non vera esse, sed apparentia. IV. Nihil esse quod improbis nequeat exhibere nequitiae argumentum, ut in 2. Tristium aiebat Ovidius,

Omnia perversas possunt corrumpere mentes.

Quinto demum aliquam concedendam esse unicuique voluptatem.

Ad primum autem respondent Natalis Alex. citato lib. iv. Decal. Reg. xv. Solutiones, 8. & Jacobus Bossuet de Comœdia n. xxiii. à Divo Thoma usurpatum vocabulum *Histrionis* ampla significatione ad homines, qui honestis facietis delectationem pariunt, designandos. Ad alterum num. xx. idem Bossuet respondet, neque in Evangelio expresse damnari ludos Gladiatorum, & atratas sanguine in Amphitheatris pugnas: Christum Israelitis potissimum verba facere, eorumque laudem esse maximam nulla excitasse theatra: damnari demum Illecebras & incitamenta libidinum ubicunque reprehenditur concupiscentia. Ad tertium vero respondet Joannes Chrysostomus hom. vi. in Matth. etiam simulatione plurimos blande allectari. Ad proximum dico non esse morum regulam pulsum in exilium ob ludicra carmina Poetam: neminem posse probare quæ idem addit.

Nec tamen est facinus versus evolvere molles,

Multa licet casta non facienda legant.

Y y 2

Ovi.

Ovidium ipsum hanc præmittere confessionem,

*Ut tamen hoc fatear; ludi quoque
somnia præbent
Nequitia.*

Ad ultimum esto responsum: Delectari fas est, sed servata regula, quam Epistola IX. tradit Ausonius,

Salva mihi Veterum maneat dum regula morum.

C A P U T III.

De facie histrionica, personis, larvis, & fæminei sexus imitatione.

S U M M A R I U M.

1. **Propositio I.** Probatur; majorem modò esse luxuriam in larvis, quàm apud supersticiosos.
2. **Propositio 2.** Probatur detestabile esse, fæ-

minam habitu viri, & viros habitu mulierum indui.

3. confirmatur.

4. & 5. Objectionum solutio.

TAMETSI quædam de personatis attigi secunda propositione I. Capituli, postulant licentia, & abusus, ut propriis thesibus aliqua edisseram.

PROPOSITIO I. In personis, larvis, que penes nonnullos improbos immoderatio est ætate nostra, quam regnante superstitione, luxuries.

Probatur
majorem
modò esse
luxuriam in
larvis, quàm
apud super-
sticiosos.

Antequam facies fictas, sive personas pro scenicis ludis excogitasset Aeschylus dictus ab Horatio in Arte Poet. *Personæ, pallæque repertor honestæ*, consueverunt histriones vultum minio tantum ac facibus oblinire: nec in agendis triumphis usus alius personarum, præter factas thriis, id est, ficulneis foliis, à quibus derivatum *Triumph* nomen scribit in Diocletiano Zonaras Motum arbitror à Dæmone primum aduersus pudicitiam personarum inventionem bellum, unde consultum Geneleos III. 7. Adæ, uxorisque pudori. Cum ista tamen tam simplici consuetudine personatorum, arbitror neminem intemperantiam, & usum præsentis temporis collaturum; præcellit enim harum personarum nequitia non modo ficulneas illas, verum etiam quas Aeschylus, alique veterum usurparunt. I. Id ex antiquarum usu & institutione probatur. Non alia ratione personas primus auctor invenit, nisi ut os contextum undique sonitus ederet claros, atque canoros, ut scribit Gellius lib. V. cap. VII. commonstratque forma earundem. At ab hoc fine aberrant novæ, quæ sunt derisionis, libertatis, insanientisque libidinis administræ. II. Comprobatur ex facierum similitudine. Fingebantur enim veteres ad risum quidem accommodatæ, propter quod personati dicebantur *gumia*, aut *manduci*, quæ nomina occurrunt apud Plautum,

Juvenalem, & Lucilium, designantque personas distortas, oribusque deformes: erantque terribilissima puerorum, unde Martialis ait in Epigrammate 176. lib. 14. *Quæ tu derides, hæc timet ora puer*. Hinc & *Larva* dicta à *Laribus*, foco scilicet, & vaporario. Cautum tamen ne alicui ex principibus viderentur adsimiles, tunc enim in certum discrimen capitis venissent poeta, & actores. Nunc vero tanta personati incedunt licentia, ut cujusque ordinis hominum assumant imagines, parumque abest, quin sacros quoque habitus ferant in hippodromo, atque in ambitu platearum. III. Personis ipsis curarunt Ethnici insinuare nostræ mortalitatis memoriam: consueverunt enim ponere in coenaculis larvam, quæ varie vertebis & articulis flecteretur, hoc prolato disticho:

*Heu, heu, nos miseros, quam totus
bonumcilio nil est!*

Sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus.

Nunc autem larvis exultant juvenes, mortisque imagine tristisque senectæ quali non morituri bacchantur. Atque ideo in ipsorum fronte instituit Ecclesiæ cinerem spargere, sententia resolutionis in pulverem singulis repetita. Ita jure merito laryas Christianorum dixi idololatrarum personis turpes magis & inquinatas.

PROPOSITIO II. Detestabile est, mulieres habitu virorum personatas incedere, & vicissim viros vestimentis mulierum. 2. **Propositio 2.**

Hæc argumenta in hanc rem congeste Theologi. I. Depromitur ex capite superius citato Deuteronomii, in quo legitur: *Non induetur mulier veste viri*.

viri-